

ZEMSKÝ SOUD A ZEMSKÉ KNIHY TĚŠÍNSKÉ.

NAPSAL

Dr. JAN KAPRAS.

ZVLÁŠTNÍ OTISK Z ČAS. MUSEA KRÁL. ČESKEHO ROČNÍK LXXXIII. 1909.

gratias

V PRAZE.

TISKL ALOIS WIESNER. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

1909.

3212
36

2398

II

Fausig Fausig Proga

U. 17.36

20 Kc

15.000/

X-3093
2398 II

Dr. Jan Kapras:

Zemský soud a zemské knihy Těšínské.

Těšínsko¹⁾ tvořilo ve XII. a XIII. stol. kastellanii,²⁾ patřící k Opolsku. Bylo tam tudíž stejné zřízení právní jako na Opolsku,³⁾ právo a organisace polské, zatlačované znenáhla zřízeními práva německého.⁴⁾ Roku 1290 oddělilo se však Těšínsko nadobro od Opolska a Ratibořska a dostalo se jako samostatné knížetství do rukou knížete Meška, syna Opolského knížete Vladislava.⁵⁾ Tehdy bylo ještě i Osvětimsko a Zátorsko s Těšínskem spojeno.⁶⁾ Od konce století XIII.

¹⁾ Literatura: Zíbrt, Bibliografie České Historie II., č. 6337-6364: Těšínské knížetství; Sláma, Dějiny Těšínska 1889; Prasek, Dějiny knížetství Těšínského až do r. 1433 (Vlastivěda Slezská IV., 1894); Sláma, Vlastenecké putování po Slezsku; Biermann, Geschichte des Herzogtums Teschen (2. vyd. 1891); U zemského práva Těšínského 1590-1600 (Věstník Matice Opavské 1904); Čelakovský, Právní dějiny české, 2. vyd. str. 260 a n.; Kapras, Oberschlesische Landbücher (Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens XLII.), str. 102 a n. Následující pojednání doplňuje a opravuje na základě archivních studií v Těšíně konaných v některých směrech i článek uvedený. Za laskavé přispění při studiích těch jsme povinni díky pp. professoru A. Landsfeldovi, prof. dr. Wittrzensovi, zem. posl. dr. Bukowskimu a pres. kraj. soudu Harbichovi v Těšíně.

²⁾ Cod. dipl. Sil. VII., čís. 37-39, 979, 1006, 1048; Cod. Mor. II., č. 149 a č. 312, V., č. 74. Prasek I c. 39, 44, 58, 59. Bližší o organisaci kastelánů srov. Rachfahl, Die Organisation der Gesamtstaatsverwaltung Schlesiens vor dem dreissigjährigen Kriege (Leipzig 1894), str. 32 a n.; Meinardus, Das Neumarkter Rechtsbuch und andere Neumarkter Rechtsquellen 1906; články Schulteovy v Oberschlesische Heimat 1907-1908. Temple, Ueber d. Castellane u. Starosten von Oswieçim. Notizblatt 1870.

³⁾ Poměry Opolsko-Ratibořské podává Kapras, Zemské knihy Opolsko-Ratibořské, Čas. Č. Mus. 1907. Srv. Zíbrt, Bibliografie České Historie II., č. 6267-6289.

⁴⁾ Cod. dipl. Sil., I. 3. Blíže Wuttke, D. Entwicklung der öffentl. Verhältnisse Schlesiens. Lipsko I.-II. 1842-3.

⁵⁾ Prasek, I. c., str. 69.

⁶⁾ Osvětimsko zůstalo až do roku 1316 v tomto spojení. V letech 1316-1405 mělo samostatné vládcy, 1405-1414 bylo po druhé spojeno s Těšínskem. Od roku 1414 vládl tam zase samostatně kníže Kazimír. Jeho tři synové Václav, Přemysl a Jan rozdělili (r. 1445) své dědictví tak, že Zátor oddělen od Osvětimska. Všichni tři klonili se více k Polsku, než ke koruně České, a obdrželi již r. 1440 od krále Ladislava povolení dle potřeby případně ke koruně Polské se připojit. Skutečně také r. 1447 uznal Zátor svrchovanost Polskou, 1453 (1457) Osvětimsko a 1494 Zátorsko Polsku prodáno. Králové čeští svolili k této změně smlouvami z let 1462 a 1474. Srov. Biermann, Zur Geschichte der Herzogtümer Zator und Auschwitz, Wiener Sitz.-Ber. 1862, str. 594; J. Rychlík, Księstwa Oswięcimskie i Zatorskie, Tarnów 1889; Grün-

začíná teprve na Těšínsku samostatný právní vývoj, který sice byl s vývojem na Opolsku a Ratibořsku většinou souběžný, v němž se však vlivy česko-moravského práva jevily silnějšími než onde, a to zvláště po roce 1328, ve kterém Těšínsko dostalo se do lenní závislosti na koruně české.¹⁾

I zřízen již ve XIII. století knížecí soud dvorský, zasedající buď pod předsednictvím knížete aneb soudce dvorského (*iudex curiae*).²⁾ Soud ten nabyl hlavně významu po provedené kolonizaci Těšínska, poněvadž kolonisté skoro napořád k němu příslušeli. Hned ve století XIV. došlo však i na Těšínsku³⁾ ke zřízení soudů provinciálních (*iudices provinciales*), tak že soud dvorský stal se první instancí pro šlechtu a odvolací instancí pro lid venkovský. Soud dvorský nabyl tím již částečně rázu stavovského. Byl-li na Těšínsku činěn rozdíl mezi šlechtou německou a slovanskou, a měla-li tato i na dále svoje slovanské cudy, není možno stanoviti pro nedostatek pramenů. Z analogie poměrů ve všech ostatních knížetstvích Slezských je to aspoň pravděpodobno. Zda tyto cudy na Těšínsku navázaly později na soud zemský, jako se to stalo v Opolsku a Ratibořsku,⁴⁾ není rovněž dokladů. S právem lenním přibyl i v soudnictví nový ústřední soud lenní (*Mannrecht*,⁵⁾ viz Prasek, l. c. 167), který však dostal se v Těšínsku, jako i v jiných malých obvodech (Opavsku, Krnovsku, Opolsko-Ratibořsku) v úzké spojení se soudem dvorským. Uvolňováním svazků lenních a zvláště osvobozováním půdy, která k soudu tomu patřila, ze závislosti lenní, přetvořoval se soud knížecí volným vývojem v soud stavovský. Sesílení živlu stavovského ve všech obvodech slezských, zvláště pak v knížetstvích dědičných, vývoj ten urychlilo. Poměry moravské a opavské vzaty tu za vzor. Byl již ve století XV. nazýván soudce dvorský na Těšínsku někdy soudcem zemským.⁶⁾

hagen-Markgraf, *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter* (1881-1883) II., 582 a n.; Os. Balzer, *Corpus juris Polonici* I., 3., č. 25-7, 146; Zíbrt, *Bibliografie České Historie* II., č. 6290-6308: Osvětimské a Zátorské knížetství.

¹⁾ Emler, *Regesta* III. 498.

²⁾ Mezi svědky listiny vydané Kazimírem, knížetem Těšínským, r. 1353 uvádí se Sobeslaus, *dictus Ben, iudex curiae nostrae* (Prasek. l. c. 133). Že však již koncem XIII. století byl na Těšínsku soud dvorský, vyplývá z toho, že na Osvětimsku také hned po oddělení (1316) vyskytuje se vedle kastellánů soudce dvorský (*Cod. dipl. Sil. XVIII.*, č. 3657 z r. 1317, *XXII.*, č. 4772 a 5246 z r. 1328 a 1333).

³⁾ R. 1353 vystupuje „*provincialis iudex in Skoczow.*“ Prasek l. c. 133.

⁴⁾ Rachfahl l. c. str. 66, 72, str. 73 p. 2.

⁵⁾ Breyther, *Beiträge zur Gesch. des Manngerichts in Schlesien*. Z. d. V. f. G. Schles. XLII.

⁶⁾ Mikuláš z Mezeříče nazývá se roku 1414 soudcem (sudím) zemským, ale 1415 soudcem dvorským na Těšíně. (Biermann l. c.,

Vývoj přetvořovací pokročil koncem století XV. již značně, neboť v privilegiu knížetství Těšínského z roku 1498 čteme:

„Pakli by je (knížata Těšínská) kto nižšieho řádu z čehožkolivěk vinití chtěli, nemají vo to takovým jinde právi býti, než před zemany svými osadiece právo dostatečně, a cožkolivěk oběma stranoma od těch zemanův za spravedlivé nalezeno bude, tomu všemu každá strana dosti učiniti má a povinna bude beze vší odpornosti. Pakli by knížata Těšínská zanetbali aneb nechtěli práva dostatečně, jakož by na to slušelo, osaditi, a to na ně v pravdě provedeno a shledáno bylo, tehda ten aneb ti, kteříž by tam u nich spravedlnosti své dosiehnúti nemohli, mohou se utéci k hejtmanu a správci knížetství Slezského, nynějšímu aneb budoucím, kteřížto mají jim a povinni budou spravedlnosti jejich dopomoci tolikrát, kolikrát by toho potřeba kázala.“¹⁾

Velké opolské privilegium stavovské, Hanušem II. 1531 vydané, a zřízení zemské opolsko-ratibořské z roku 1562 působilo i na Těšínsko. Proto zaručena byla práva stavovská privilegiem roku 1572²⁾ vydaným, mezi jinými i soud zemský.³⁾ Zřízení zemské z roku 1573 pouze totéž přesněji formulovalo. Stavům nezdála se však formulace ta dosti jasnou a proto v desideriih, pro která zamítali toto starší zřízení, se ohražovali.⁴⁾

str. 156). Roku 1462 uvádějí prameny Jana Kovalovského, zemského soudce těšínského (Cod. dipl. Šil. VI., str. 83).

¹⁾ Dle orig. potvrzení Adama Václava z r. 1611 v archivu zámeckém Těšínském. Německý překlad tištěn Grünhagen-Markgraf II., 572. Privilegium potvrzeno Ludvíkem II. 1519 (l. c. II., 573).

²⁾ Několik českých opisů privilegia v archivu zámeckém Těšínském. Tištěno ve Zřízení 1573 a 1590. Německý překlad: Weingarten, Fasciculi II., 338. Viz Zíbrt, Bibliografie České Historie II. č. 699, 800.

³⁾ „... my šetřice jejich v tom zásluh i tudíž předkův jejich z milostivé lásky každému stavu panského i rytířského i jiným všem, kteříž ku právu zemskému dotčeného knížetství od starodávna s statky svými náležejí, to připovídáme s erby a potomky našimi, že jich nemáme a moci nebudem a erbův a potomkův jejich od pořádku práva zemského vešš dotčeného knížetství odlučovati nyní i na budoucí časy....“

⁴⁾ Zřízení to tištěné česky r. 1574 v Olomouci (srv. Zíbrt, Bibliografie České Historie II., č. 801) bylo Václavem III. pro odpor stavů odvoláno, a činnost zemského soudu zastavena. Teprve za vlády vdovy jeho Sidonie Kateřiny došlo přičiněním Rudolfovým k narovnání r. 1590 (orig. perg. v zám. arch. Těš.). Zřízení dostalo 1592 potvrzení i od Rudolfa (orig. perg. v zám. arch. Těš.) a tištěno 1592 v Olomouci. Prohlášení stavů: „Betreffende das Landrecht ist dahin zu verstehen und verstanden worden, dass das Landrecht nicht neu, sondern von vielen undencklichen Jahren, bey den alten Hertzogen zu Teschen und ihren Vorfahren, also gehalten worden sey. Das aber sey der Unterscheid, dass dasselbe vorhin nur auf den täglichen Gebräuchen beruhet, hernach aber und dermit eine mehrre Gewissheit darinnen gehalten werden möchte, sey es in Schrifften nach lang gehaltenen Rath verfasst, offentlich publicirt und zu drucken verordnet worden.“

Ustanovení to přijato i do opraveného zřízení zemského z roku 1590, jinak však v platnosti zůstala jednotlivá ustanovení soudu zemského se týkající, jak již byla ve zřízení starém.

Jako v Čechách, na Moravě, Opavsku, Krnovsku a Opolsko-Ratibořsku nebylo od soudu zemského ani na Těšínsku připuštěno odvolání. Nález jeho měl tedy moc definitivní, a v mezích zřízení zemského i praerogativní. Zřízení zemské samo mohlo však pouze za součinnosti soudu zemského (stavů) a knížete měněno býti:

„A cožkoli v tomto zřízení zemským a případných přech v jedním neb více artikulích nesvětle vyjádřeno, nedostaveno aneb čemu právě rozumíno býti nemohlo, to se každého času při uvážení a vyjádření JMti knížecí a soudu zemského zuostavuje. Což tak za slušné uznáno, uváženo a nálezem vysloveno bude, to stále a neporušitedlně držáno a zachováno býti má..... Vsažž jestli že by se v kterémkoli artikuli co toho našlo, že by změnití, opraviti, přičiniti neb ujíti se mělo, a námi nadepsaným knížetem Václavem erby a potomky našimi a se všemi soudci i obyvateli knížetství tohoto snešení jisté a jednomyslné se stalo, to při společném bedlivém uvážení nyní i na potomní časy zuostati má.“ (Zř. l. 52 b).

Zemský soud měl se konati dvakrát v roce v Těšíně a to v pondělí před sv. Duchem a v pondělí před sv. Kateřinou. Předsedal kníže osobně aneb zemský maršálek. Všechno rytířstvo bylo povinno k soudu přijíti. Počet přísedících nebyl stanoven. K vynesení nálezu stačila přítomnost devíti soudců, maršálka, sudího zemského a kancléře (Zř. l. 2 a, 6 a, 7 b). Projednávání jednotlivých případů sporných dále se dle stáří.¹⁾ Pořádek tento byl zajištěn zápisem do knih soudních. Kdežto však v sousedním Opolsko-Ratibořsku měli k vedení jich zvláštního písaře zemského po vzoru zemí českých, nečiní se v pramenech Těšínských o písaři zemském zmínky. I podobá se pravdě, že knihy soudu zemského psal kancléř knížecí, tím spíše, poněvadž výpisy z nich pod jeho pečeti jsou vydávány a on sám i kancléřem zemským nazýván býval.²⁾

Z těchto „*knih púhonných*“ zachovala se nám pouze jediná, označená nápisem „*Knih púhony ab anno 1565-1598*

¹⁾ Zř. l. 9. b. Panny, vdovy, sirotci a ženské pohlaví vůbec měli přednost před ostatními.

²⁾ Zř. l. 17 b. Na př. „Dán tento extrakt z knih zemských sirotčích slovo od slova srovnávajíce pod pečeti urozeného pána, pana Václava Vlčka svob. pána z Dobrézemice a Hulčina a na Horním Semoradzi, kancléře zemského knížetství Těšínského na tomž Semoradzy dne 5. decembris a 1675.“ Miscellanea na Těšínské faře pag. 70.

Nro. I.¹⁾ Kniha obsahuje půhony z let 1565-1580 (fol. 1-100) a 1591-1592 (f. 102-118), roky položené z let 1568-1582 (fol. 120-170) a obvinění z let 1591-1595 (f. 170-394), je velkého foliového formátu a v silné kožené vazbě. Jednotlivé zápisy jdou za sebou dle pořadí časového, a při každém zápisu jsou poznámky, týkající se soudního projednávání až do rozsudku. Rozsudky samy však do této knihy zapisovány nebyly.

Příkladem buďtež uvedeny: „Půhon mezi panem Janem Javorským a panem Jiříkem Lhotským. Já Jan Javorský z Javoří a v Javoří poháním urozeného vладыku Jiříka Lhotského z Lhoty a na Mazancovicích k nejprvnějšímu súdu zemskému knížetství Těšínského, kterýž držán býti má ten pondělí před sv. Kateřinú, aby stál na místě obyčejném a práv mi byl, a tu jemu vinu dávám, že dal zástavu udělati nad rybníkem Janknarovským a vodu uvésti na grunt svojoj tu, kteráž od starodávna průchod měla na rybník, slove Janknarovský, ku kterejž já z tohož rybníka Janknarovského právo mám, mně na znamenitú škodu z příčiny tej, že l. 1569, když sem já tej vody z tohož rybníka Janknarovského na rybník svojoj potřeboval, jest táž voda na grunt jeho vzala, tak že na rybník muoj jíti nemohla, skrz což mi v rybníce mém předálkú ryby zemřely, a ten rybník mi se nabírat nemůže, tak jak starodávna. Čehož sobě k nápravě pokládám dvě stě kop gr. slezských. Dán z Javoří v neděli před sv. Havlem 1570 léta. — Ústanné právo na Jiříka Lhotského. — Pokutu má dáti. — Odklad do příštího práva. Stalo se l. 1572. (fol. 15.)“ — — „Rok položený p. Fridrichovi Mlečkovi se panem Václavem Ruckým. Já Fridrich Mlečko z Jilovnice viním urozeného p. Václava Ruckého z Rud a na Kocobendzi, kancelíře knížetství Těšínského, k nejprvnějšímu súdu zemského (sic), který o sv. Kateřině v Tešíně držán bude, a z toho jemu vinu dávám, že v úterý svatodušní večír l. 1578, kdy sem s některými dobrými lidmi a muzikú totiž s hudci do domu jeho v Těšíně přišel, nedadúc jemu žádnéj příčiny stolka, že sem na tej muzice hráti dal, tu jest z okna na mne i na ty jiné, kteří se mnú byli, volal, nás šeredil a lál dávajíc mne i těm druhým, kteří se mnú byli, šelmy, zrádce a zvyjobané psy, a tudy mne nemalí než vysoce na poctivosti mej zhaněl a nařekl, a protož nápravy žádám podle uvážení JMti kníž. a pánů súdcí zemských a podle zřízení zemského tohoto knížetství Těšínského. Tomu na svědomí sekret svojoj vlastní sem k tomuto obvinění přitiskl. Dán v městě Těšíně v sobotu po sv. Severýnu l. 1578. — Umrlý. (fol. 167.)“ — — „Obvinění mezi paní Elškou Czielovnou a p. Jindřichem Klochem. Já Elška Czielovna z Cziechowic a na Rostropicích viním urozeného p. Jindřicha Klocha z Kornic a na Ustroni k nejprvnějšímu

¹⁾ V Šeršníkově museu v Těšíně sub Ms. DD III. 16.

soudu zemskému, který držán bude v Těšíně v pondělí před sv. Kateřinou, a z toho jemu vinu dávám, že mi nálezu soudovému, který se stal na zámku Těšíně v středě před památkou seslání Ducha Svatého l. (15)92. zadosti neučinil, a sedmi set tol. 19 zl. 9 gr. týden po sv. Václavě nepoložil, na kterouž summu se ubezpečila, a dobrým lidem půjčiti připověděla, a tudy mne jest k nemalému zmatku a škodám přivedl, a pro nadepsanou příčinu nápravy od něho žádám dvě stě červ. zl. k tomu i ty škody, které by ti dobří lidé skrze přípověď mou podjali, aneb co JMti knížecí a JMti pání soudci zemští podle znění zřízení zemského za slušné a spravedlivé uznati ráčí. Tomu na svědomí sekret svojoj vlastní k tomuto obvinění sem přitisknula. Datum na Rostropicích 17 dne měsíce octob. l. p. 1592. — Umrlý (fol. 185.).“

Nálezy soudu zemského zapisovány do „*knih zámkových výpovědních*“. Starší pojednání¹⁾ uvádějí tři knihy výpovědní zachované z let 1612-1635, 1669-1695 a 1700-1721. V Těšíně samém nepodařilo se nám sice naléztí žádné, ale existence jejich je dosvědčena řadou zmínek v listinách archivu zámeckého, v městských knihách (na př. v nejstarší knize z XV. stol. u soudu krajského fol. 238 b) a řadou výpisů na různých místech (zvláště Miscellanea na faře Těšínské fol. 59-70 z let 1614-1666).

Forma nálezu byla: „Strany promlčení práva. Na místě J. kn. Mti pan maršálek a pání soudcové zemští v tej při mezi Salomenú Pavlatovnú z Olšan žalobníci a Adamem Mikolášem Bulvanem z Bulvanic obžalovaným nalezli: Poněvadž se to dostatečně nachází, že jsouc Adam Sadovský po smrti Kunigundy Pavlatovné, manželky své, sestry Salomeny Pavlatovné, vejš kolko a dvaceti let zde v knížetství pod řádem a právem osedlým [byl], a vona jej, pokaž jaké právo k němu o pozůstalost sestry své míti mínila, nevinila, a toho sobě za živobytí jeho z něho k nápravě nepřivedla, a tudy letóm zemským projíti dala, tolkéž i proti poroučenstvu jeho nic neříkala, z těch slušně uvážených příčin, Adam Mikuláš Bulvan tomu odpovídati povinnen není. Škody z slušně uvážených příčin mezi stranami se zdvihají. Stalo se v Těšíně v k[l]ášteře při zahájeným soudu zemským v čtvrtek před hodem seslání Ducha Svatého l. 1629. — (Šeršníkovu museum 2 H VII. 29.)“ — Byl-li přítomen sám kníže, začínal nález: „Osvícený a vysoce urozený kníže a pán, pan Adam Václav (tit.) s nařízenými raddami svými . . . vypovídati ráčí . . . (Srov. Miscellanea fol. 59.).“

¹⁾ Čelakovský, l. c. 262. Zdá se, že knihy ty jako i jiné níže uvedené teprve v poslední době se ztratily. Rada vrch. zem. soudu v Brně p. dr. Fr. Sláma sdělil mně laskavě, že knihy ty jakož i jiné dále uvedené nyní ztracené měl své doby v ruce, a že má i některé výpisy z nich.

Dále vedeny u soudu zemského *protokolly* v sešitech foliového formátu bez vazby. Starších protokolů, z let 1616-1637 uváděných,¹⁾ nebylo možno nalézt, ale naproti tomu nalezeno v zámeckém archivu „*protocollum zámkových a privátních rokův anni 1705.*“

Samostatně vedena u soudu zemského agenda vrchnoporučenská. Pro ni zřízeny byly „*registra neb knihy zemské sirotčí*“. Z těch zachována jsou pouze registra z let 1591-1637.²⁾ Do knih těch zapisovány bývaly sirotčí záležitosti nesporné i sporné.³⁾

Jeví se tudíž kompetence zemského soudu Těšínského celkem stejně jako soudu Opolsko-Ratibořského. Patřily do ní: 1. Všechny civilní⁴⁾ i trestní⁵⁾ spory rytířstva. 2. Spory stavu duchovního⁶⁾ a městského,⁷⁾ pokud týkaly se svobodného majetku nemovitého. 3. Stížnosti lidí poddaných proti vrchnostem.⁸⁾ 4. Vrchnoporučenský dohled na sirotky obou vyšších stavů.⁹⁾

Způsob převodu nemovitostí a knihy tím vzniklé nesouvisely se soudem zemským, nýbrž právě tak jako na Opolsku

¹⁾ Celakovský, l. c. 262.

²⁾ V archivu Bíloveckém. Opis, který z ní pořízen pro archiv Matice Opavské (Věst. Mat. Opav. 1893) se ztratil. Výpisy různé z let 1667-1673 jsou v Miscellanea p. 70-72.

³⁾ Uvádíme nále z knih těchto: „Na místu J. Řím. cí s. též Uh. a Čes. král. Mti jakožto dědičného knížete Těšínského, pána, pána nás všech nejmilostivějšího v nepřítomnosti pana hejtmána zemského, pan maršálek a páni soudci zemští na vznešené zmocněného od dvojsetihodného kněze Jana Adama Hryze, děkana Těšínského, v příčině taczma (? = desátek) z Blogotic pocházejícího naučení dávati ráčí, když zmocnění žalobníka v příčině tohož taczma Blogotského ničem, jak k právu náležejí, neprokázali, že by z toho statku Blogotského tři stvrti rži a tři stvrtně ovsa taczma každoročně vycházeti a dáváno bejti povinno bylo, poroučníci pak naprotiv tomu to dostatečně svědky provedli, že z toho statku Blogotského od mnohých let tolko po tři věrtele rži a po tři věrtele ovsa taczma vydáváno bylo, a žáden z dávných let o to předešlých držitelí statku Blogotského právně nehleděl, z těch slušně a bedlivě uvažovaných příčin, při tom se pozůstávají a nařízení poroučníci nejsou povinni nad to co více vydávati, všakž jestliže se co takového taczma zasedlého nacházelo, takově i do budoucne dávati spraviti povinni budú. Stalo se v Těšíně v klášteře na soudnej zemskej světnici při od zahájeného soudu zemského odložené a držané soudovní commissi dne 30. Juni l. p. 1667. — Výpis z knih zemských sirotčích.“ (Miscellanea fol. 71.)

⁴⁾ Zř. l. 35 b, 39 a, 42 b.

⁵⁾ Zř. l. 33 a, 34 a, 41 b.

⁶⁾ Zřízení samo nemá onoho ustanovení (Opol.-Rat. zř. l. XLIV b). Zápisy soudu zemského však kompetenci tuto dosvědčují na př. Miscellanea, pag. 67 a 71 a j.

⁷⁾ Zř. l. 39 a.

⁸⁾ Zř. l. 50 b.

⁹⁾ Zř. l. 24 b.

a Ratibořsku s kanceláří knížecí,¹⁾ neboť i na Těšínsku byl původně polský názor o knížecím vlastnictví půdy, jenž ve spojení se soustavou lenní způsobil, že k dispozicím půdou bylo zapotřebí svolení knížete. A toto svolení, stále zeslabované, zůstalo formou převodní i v době pozdější, když již nezbylo po organizaci polské ani památky, a z lenního zřízení jen nepatrné zbytky ještě živořily. Od XV. století počínajíc máme vlastně již formu převodní ustálenou. Formule převodní zůstává téměř stejná, ať jest latinská,²⁾ německá³⁾ nebo později česká.⁴⁾ V archivech Těšínských zachovaly se nám celé svazky těchto listin převodních ze století XIV.-XVII., psaných nejprve na pergameně a později na papíře.⁵⁾ Ještě

¹⁾ Bližší srv. Kapras, Zemské knihy, str. 10 a n.

²⁾ In nomine domini amen. Ad perpetuam rei memoriam nos Przemislaus dei gracia dux et dominus Teschinensis etc. recognoscimus tenore presencium quibus expedit universis et singulis, presentibus et futuris, noticiam habituris, quod ad nostram accedens presenciam nobilis Nicolaus de Cunczicz minoris, fidelis noster dilectus, sanus mente et corpore, bona deliberacione amicorumque consilio prehabito, sponte et incoactus vendidit et in manus nostras solempniter resignavit famoso Nicolao de Trzenkowicz bona sua et villam Bohussowicze Nos autem ad petitiones ipsorum rationabiliter acclinati et servicia fidelia ipsorum intuens predicto Nicolao de Trzenkowicz suisque legitimis heredibus et successoribus practactam vendicionem et resignacionem in toto et per omnia contulimus vigoreque presencium confirmamus Orig. perg. zám. arch. Těš. z r. 1450.

³⁾ Wir Primisla von Gotis gnaden Herczog zu Tesschin in Slezie und Herre zu Glogow bekennen und tuen kunt offinlich mit desern brive, das vor uns komen sind die erben Jeske von Ogrozin und Hannos von Ogrozin gevettere und haben offintlich bekant das sie recht und redelich vorkawft han alle ir vettirlich erbe den strengen und erben Belik von Koernicz Des haben wir von beyderseit ire dinst und bethe angesehen und haben die vogenanten kauft und vorreichung, als dovorne geschreiben stet, bestetiget und bestetigen mit kraft dis brives vorsegilt mit uns anhangenden Ingesegele Orig. perg. v zám. arch. Těš. z r. 1388.

⁴⁾ My Václav z Boží milosti v Slezí kníže Těšínské a Velkého Hlohova etc. známo činíme tímto listem přede všemi, ktož jej uzří aneb čtouc slyšeti budou, že před nás předstoupil Blažek Šafránek z Damkovic a oznámil nám, že odprodal a mocí listu tohoto odprodává v pravé a věčné dědictví rybníky všecky, kteréž od neboštíka Ferenzea z Budína v panství Skočovském příležíci koupil, urozenému věrnému našemu milému Janovi Skočovskému z Koykovic , prosíc nás nadepsaný Jan Skočovský, abychom též jemu toho kupu milostivě příti a těchž rybníků listem našim potvrditi ráčili. My pak znamenajíc jeho slušný žádost, tak činíme a nadepsanému Janu Skočovskému, erbóm a potomkóm jeho nadepsaných rybníků přejem, i také tímto listem potvrzujem Orig. perg. v zám. arch. Těš. z r. 1560.

⁵⁾ Na př. 1388 (Orig. Šeršníkovu museum a městský archiv II., 1), 1392 (zám. arch.), 1430. (Šeršník.), 1434 (měst. II., 2), 1440 (zám.), 1443 a 1444 (měst. III., 2), 1462 (Cod. dipl. Sil. VI., 83), 1471 a 1481 (zám.), 1520 a 1568 (Mus. Mat. Opavské), 1560 a 1566 (zám.) a j. Stejná

v první polovici XV. století převod se dál přímo rukama panovníka neb jeho zástupce a to tak, že pozemek dotyčný resignován byl nejprve knížeti, jenž jej předal kupci, o kterémžto právním jednání zřízena byla listina. Později dál se převod mezi stranami samými, a kancelář vydala jen o tom potvrzení, ve kterém moment schvalovací čím dále, tím více ustupoval momentu důkazovému. Právo schvalovací měnilo se v pouhou formu převodní. V této formě nedály se jen převody, nýbrž i zástavy, zvláště věnné,¹⁾ směny,²⁾ darování,³⁾ testamenty.⁴⁾ Listiny, jak se zdá, pořizovány byly ve dvou exemplářích, z nichž jeden zůstal v kanceláři, druhý dostala strana. Nastal-li spor, list knížecí podával plný důkaz, který v případě ztráty listu nahrazen býti musil průkazem o pokojném držení.⁵⁾ Tento způsob převodu práv nemovitostních jest také zřízením zemským zajištěn:

„Listy pergamenové, potvrzení všeliká na prodaje, na dědičné statky a smlúvy, věn stvrzení, zdavku, stupku, vyrčení i sice jiná potvrzení z kanceláři JMti knížecí pod pečeti JMti knížecí s podepsáním rukou JMti vycházeti mají . . . A kdožkolivěk co do kanceláři uvéstí chce, buď smluvy, prodaje, kupy a jiné věci, statky, spolky, věna, odevzdavky, vyrčení, ten to pořádně na papír uvéstí, čeho žádá aneb jakého potvrzení potřebuje a svou pečet k tomu přitisknouti a tu signaturu oddati má.“⁶⁾

Stavové sami považovali také z téhož důvodu za důležité hned v privilegii 1572 dáti si potvrditi všeobecně držbu svých statků. „Také jim všeckých a všelijakých listův jim náležitých a na jejich statky svědčících tímto listem potvrzujem tak, jako by v tom listu každý list slovo od slova napsán byl, že statky dědičné jejich jsou a z těch nám i budoucím potomkuom našim povinni činiti nejsú nežli věrnou poddanost, poslušenství podle listuov a nadání jich a službu koňmi . . .“⁷⁾

V XVI. století začaly se však listy převodní přepisovati do knih registraturních. Stalo se to patrně vlivem tehdy již rozvinutých matrik v sousedním Opolsku a Ratibořsku. V té době vlastní listy knížecí zapisovány do *missiv*, z nichž se nám

formy převodní užívalo se i v Osvětimsku a Zátorsku. Srov. listiny arch. zám. Těš. z r. 1475 a 1558, a Heck, Archiwa miejskie księstw Oświęcimskiego i Zatorskiego (Kraków 1891), str. 32.

¹⁾ Na př. z r. 1416 (Prasek, l. c. 165).

²⁾ Z r. 1416 (Orig. mus. Mat. Opav.).

³⁾ Orig. zám. arch. Těš. 1445.

⁴⁾ Orig. zám. arch. Těš. 1494.

⁵⁾ Čelakovský, l. z. 261. *Článek Čelakovského první poměry tyto náležitě objasnil.*

⁶⁾ Zř. l. 17 b. Srov. i l. 18 b (věno), 23 a (poručenství), 27 a (rozdělení), 29 a (spolek).

⁷⁾ Zř. l. 1 b.

zachovaly dva zbytky z let 1554-1555¹⁾ a 1588-1598²⁾. Listy o převodu nemovitostí přepisovány však do *matrik kanceláře knížecí*, kterým se říkalo také *knihy zemské nebo zámecké*.

Zemské zřízení Těšínské³⁾ vedení matrik těchto nenařizuje. Přiznává jim sice moc důkazu,⁴⁾ nezná však povinného zápisu matrikového jako podmínky k nabytí práva. Na Těšínsku i na dále stačil úplně list z kanceláře vydaný.⁵⁾ Tím lze také vysvětliti, že stavům těšínským nenáleželo tolik vlivu na knihy zemské, jako jinde. Kdežto v Opolsku a Ratibořsku přestaly hned v XVI. století spojením se soudem zemským matriky míti povahu knih kanceláře a nabyly povahu knih veřejných, na Těšínsku stalo se tak mnohem později.

Sama zevnější forma knih zemských tento rozdíl naznačuje. Nebyly totiž knihy Těšínské vázanými knihami, nýbrž pouhými sešitky papírovými, které teprve v nové době jsou opatřeny deskami. Ze století XVI. zachovala se pouze jediná z let 1558-1567 u výťahu.⁶⁾ Vlastní zachované knihy jsou ze století XVII. Jsou nyní u krajského soudu Těšínského pod označením „protokolly konfirmační“ a je jich patnácte z let 1623-1761 sub A-P.⁷⁾ Obsahem knih těchto jsou darování, kupy, stupky, věna (nikoliv však jiná práva zástavní) a rozdíly. Jiné věci přicházejí pouze výminečně, na př. opisy privilegií (A. str. 44-45), potvrzení fojtství a pod.

¹⁾ Zám. arch. Těš. zlomek 68 listů zařazených mylně do fasc. Privilegia města Těšína.

²⁾ Stát. arch. Vratislavský svazek sub Rep. 41.

³⁾ Jinak Zř. Opol.-Rat. I. IX.

⁴⁾ „Avšakž jestliže by se strana která čeho doptala k té při náležitěho buď v knihách zemských, registrách aneb kanceláři, listuov, zápisuov aneb smluv předešlých kvitancí, to bude moci před pány soudce předložiti a to státi má při rozvážení panuov soudci.“ Zř. I. 12 b.

⁵⁾ Jinak Zř. Opol.-Rat. XXXIII.

⁶⁾ Opis a výpis z r. 1807 v Šeršníkově museu sub DD X. 1. — D'Elvert (Einige Quellen z. G. Schlesiens 1853, str. 180), Sláma (Putování, str. 147 a 294) a Čelakovský (str. 262) uvádějí počátek zachovaných knih ještě do r. 1549. Starší tyto knihy nebylo však možno v Těšíně nalézt. Některé listiny z těchto starších knih, z nichž první obsahovala r. 1549-1603, jsou otištěny u D'Elverta a Slámy l. c.

⁷⁾ V přehledu jsou tu knihy: A. 1623-25. B. 1674-79. C. 1686. D. 1696-1703. E. 1703-06. F. 1712-15. G. 1715-24. H. 1724-29. I. 1729-35. K. 1736-40. L. 1741-49. M. 1757-61. N. 1762-66. O. 1763-69. P. 1751-1761. První staré označení titulu je v knize G. „Protocollum Confirmationum a. 24. Januarii 1715.“ Kniha L. má označení německé „Protocollum derer Landesfürstlichen Confirmationum über die Landesgüter anfangen ab a. 1741.“ Kniha M. má české označení „Confirmatorní protokol r. 1757-61 potvrzených kupů.“ Všechny sešity byly ve velmi špatném stavu, mokrem a od myší napolo zničené. Teprve po přesídlení zbytků jich k soudu krajskému jsou náležitě opatřeny a tím před definitivní zkázou zachráněny.

Forma zápisu byla v starší době stejná jako u listů, t. j. vydaný list se přepsal slovně do knihy. Na příklad z knihy A. str. 55: „Potvrzení smluvy kupní panu Janovi mladšímu Kyselovskému na statek Herburtovice. My Fridrich Wilhelm, z Boží milosti v Slezi kníže Těšínské a Velkého Hlohova, pervnějšího kraje v Slezi vojenský nejvyšší, známo činíme tímto listem obecně přede všemi, a zvláště, kde by toho potřeba nastala, že jest nás poníženě prosil urozený vladyka, věrný náš milý Jan mladší Kyselovský z Kyselova a na Herburtovicích, abychom jemu toho kupu statku pozemského vsi Herburtovic v gbitě a knížetství naším Těšínským, příležitího vod urozeného vladyky, též věrného našeho milého, Karla Czammera z Jiskřičína podle smluvy trhovej, jejíž datum na Herburtovicích v pondělí před svatú Elžbitu l. p. 1624, ukúpeného, listem naším knížecím potvrditi ráčili, kdež my nadepsané kníže Fridrich Wilhelm na ponížené prosby nadepsaného Jana mladšího Kyselovského, tak činíme a toho kupu jemu, erbóm a potomkóm jeho přejíc takové smluvy a statku tudíž všech listův na tenž statek znějících vod slavných paměti předkův našich knížat Těšínských na tož zboží Herburtovské nadaných a stvrzených tak, jak by tu slovo od slova vepsány a vyjádřeny byly, tímto listem naším knížecím potvrzujeme, chtěice tomu, aby nadepsaný Jan mladší Kyselovský s erby a potomky svými při tom všem, jak se v nich obsahuje, v celosti zachován byl bez všeho umenšení a bez překážky naší i budúcích našich knížat Těšínských i jednoho každého člověka, však regaliím poddanosti a vyvýšenosti naší knížecí neškodno. Tomu na svědomí pečet naší knížecí s podpisem ruky vlastní k tomuto listu jsme přivěsiti rozkázali, jenž dán a psán na zámku naším Těšíně.“

Koncem století XVII. a začátkem XVIII. stalo se však zvykem, že strany buď si přinesly napsanou smlouvu s sebou, aneb daly si ji v kanceláři napsati, a že smlouva ta v kanceláři deponována, opatřena registem a poznámkou „Confirmatum (na př.) 6. Aprilis 1731.“ Odtud pak forma zápisu byla poněkud jiná, odkazujíc na smlouvu deponovanou. Na příklad zápis z knihy J. list 46:

„Confirmace koupu na Horní a Důlní Gurki a Dielovy, které p. Logow od p. manželův Bludovských za 25.500 zl. koupil dd. 23. April. 1732. — My František třetí, z Boží milosti kníže Lotharinské, oznamujeme tímto listem naším vůbec přede všemi, že před vysoce urozeného věrného milého J. cís. a král. katolické mil. raddu, komorníka, království Českého nejvyššího dědičného kuchelmistra a hejtmana našeho zemského Těšínského Vratislava Maximiliana svaté římské říše hraběte Wratislava z Mitrovicz, kterému jsme v tom moc naší dáti ráčili, předstoupil slovutný a statečný Gotfrýd Logau z Altendorffu, na Trzitiezy

a Wielopoli a smluvu kupní, kterak tak statek pozemský Horní a Důlní Gurky i Dielovy, v dědičném knížetství našim Těšínském ležící, od slovutných a statečného Mikoláše Bludovského z Důlních Bludovic a manželky jeho Anny Elžběty Bludovské rozené Gettwertovne na sebe uvedl, v náležitosti přednesl a předložil, kterážto smluva na papíře vyhotovena od obou stran i věrných též devíti jiných pro vědomost k tomu dožadovaných slovutných a statečných podepsána a spečetená slovo od slova zní takto: Contractus. — Prosíce s vší pilností na místě našim výš jmenovaného hejtmána našeho zemského za takového koupu potvrzení, i když tenž hejtman náš spolu jinými k tomu dožadovanými soudci zemskými věrnými našimi milými uvážil, že takový koup slušný, že takový koup slušně přijat a stvrzen býti můž a má: my jsme tolikéž jako kníže jejich Těšínské k tomu milostivě povolili a takovou dobrovolnou koupní smluvu potvrditi ráčili, stvrzujeme a potvrzujeme mocí listu tohoto našeho knížetceho, mocí a právem vrchností naší jak od nás nejstáleji a pravému Gotfridovi Logovi z Altendorfu nejužitečněji býti může a má, chtějíce tomu, aby on takový ukoupený statek Horní i Důlní Gurky a Dielowy mohl dědičně míti, držeti, užívati, dáti, prodati, zastaviti, zaměnití, na své, svých erbův lepší a užitečnější obrátiti, s tím všem jak s svým vlastním dědictvím učiniti i nechatí a tak jak nahoře v smluvě koupní všech punktech a klausulích obšírněji vysloveno a vyjádřeno jest před námi erby našimi i budoucími knížaty Těšínskými i jinými osobami volně svobodně a bezpečně, však regaliím, vyvýšenostem, též službám našim [bez] všelijakéž škody. Tomu na svědomí a po lepší jistotu toho jest naša knížetce pečť svrchujmenovaného knížetství, našeho Těšínského k tomuto listu přivěšena, jenž dán a psán v knížetcím městě našim Těšíně dne šestého měsíce října l. p. sedumnáctistého třicátého druhého a při tom jsou byli slovutní a stateční, věrní naši milí, Karel Václav Czielesta z Czielestny, na Jilovnici a Kysselově, Fridrich Kašpar Tluk z Tošonovic na oddíle v Těrličku, respectivě kanclíř a soudce zemští a Thomas František Penchala [jinde píše se Penkala], sekretář náš český a německý svrchupsaného knížetství našeho Těšínského, kterému tento list k vyhotovení poroučen.“

Zápisy tyto svou formou ukazují, že stavům na začátku století XVIII. podařilo se přece konečně dostati aspoň částečně knihy zemské do své působnosti a v souvislost se soudem zemským.

Tehdy začala se také práva zástavní zapisovati do zvláštních knih hypotečních „*protocollum intabulatarum obligationum*“, z nichž nejstarší je z roku 1715.¹⁾

¹⁾ U soudu krajského sub „Libro“.

V době Marie Terezie knihy zemské Těšínské pozbývají formy sešitkové, a mají od té doby tvar silných foliantů vázaných. První z nich začíná rokem 1768.¹⁾ V téže době rokem 1767 začíná pak jako nový druh knih „*protocollum confirmationum domiuv a gruntuv svobodných* v městě Těšíně a Skočově, Těrličku, Šebišovicích, Suché.“²⁾

Ojedinelé a s ostatními nesouvisící jsou konečně protokolly kanceláře, z nichž se nám zachovaly dva z r. 1704 a 1781.³⁾

V té době pozbyl již zemský soud Těšínský své inappellačnosti, zřízením zemským jemu zaručené. Bylo sice zřízení to v plném rozsahu 1639, 1653 a 1750 potvrzeno, avšak skutečný vývoj po vymření Piastovců v XVII. stol. způsobil, že nepřipouštěla se nyní jako dříve pouze stížnost pro odeprání práva na vrchní právo Slezské a supplikace k pražskému soudu appellačnímu, jako tomu bylo dříve, nýbrž že tento stal se příslušným pro appellate od zemského soudu Těšínského vůbec (Rachfahl, Organ. 245-253). Když Těšínsko r. 1722 znovu jako léno uděleno, zůstalo již v tom směru při praxi dosavadní, která i r. 1742 při reorganisaci Slezska potvrzena. Byl-li předmět sporný hodnoty větší, bylo stranám volno odvolati se buď k soudu appellačnímu aneb k české kanceláři. Tato pak později nahrazena nejvyšším soudním místem. Od r. 1783, kdy tribunál moravský proměněn v moravsko-slezský appellační soud, šla appellate výhradně k tomuto.⁴⁾

Při soudních reformách Josefa II. obnoven roku 1784 také vévodský soud Těšínský, a vypracována byla obsáhlá

1) Nejstarší kniha má nápis „*Protocollum confirmationum über die Kaufcontracten derer Landgütter und Rittersietzen in Fürstenthumb Teschen anfangend 1. Nov. 1768.*“ Knihy ty vnitřní formou i obsahem přiřadují se úplně na starší konfirmační protokolly. Nyní nalézají se u soudu krajského Těšínského, a to: I. 1768-82, II. 1782-94, III. 1795-1804, IV. 1805-1810.

2) Takových svazků jest u krajského soudu Těšínského osm. Tu opisovala se do knihy celá smlouva a dodávala klausule „předstojící kupní smlouva mezi“ uzavřená se tuto auřadu zemského ve všech ~~p~~unktích a klausulech ratificiruje i pro lepší jistotu a stálost do protocollu gruntového konfirmativního kanceláře české knížetství Těšínského novozačatého vepsána jest. Jenž se stalo v Těšíně dne 24. Jan. a. 1767.“

3) Oba nacházejí se v zám. arch. Těš. sub „*Alte Käufe aus der landrechtlichen Registratur.*“ První skládá se ze čtyř sešitů nadepsaných prostě „*Procollum a. 1704*“ a obsahujících vždy tři měsíce, druhý je jediný silnější sešit nadepsaný „*Protocollum právních vej-povědí, renuntionum, transactionum, classificationum a jiných auřadových tractátů ab a. 1781.*“

4) D'Elvert, *Verfassung u. Verwaltung v. Oest.-Schlesien*, Brno, 1854, str. 150 a 175, a *Zur oest. Verwaltungsgeschichte*, Brno, 1880, str. 469 a 470.

instrukce dd. 30 března 1785.¹⁾ Tehdy začaly se přepisovati do protokollů celé smlouvy kupní s doložkou intabulační, že vévodský soud zemský je potvrdil a do protokollů pro větší jistotu kázal je vložiti.²⁾

Tehdy jednalo se již o to nahraditi stále primitivní zemské knihy Těšínské dokonalejší institucí deskovou. I vyzvány oba zemské soudy Těšínský a Bílský³⁾ k přípravě této reformy cirkulářem 9. září 1788.⁴⁾ Mezi tím byl vydán patent

¹⁾ Zámecký arch. Těš. sub Landrecht 35. Kompetence zůstala stejnou. D'Elvert, Verf. 187.

²⁾ Čelakovský, l. c. 261. O tehdejší způsobilosti statky svobodné držeti srv. D'Elvert, Verf., str. 249.

³⁾ Bílsko bylo původně malé stavovské panství. Když je r. 1743 koupil Bedřich Haugvic, vyprostila je Marie Terezie ze závazků k Těšínsku a udělila držitelům právo bezprostřednosti v koruně české. Tehdy zřízen v Bílsku nový, samostatný zemský soud. R. 1752 povýšeno pak panství na knížetství a 1754 na vévodství. Při reformách Josefa II. utvořen z dosavadní knížecí vlády vévodský soud zemský Bílský. Sláma, Dějiny, str. 207; Biermann, str. 346; D'Elvert, Verf. 156.

⁴⁾ „In folge eines herabgelangten höchsten Hofdekrets vom 3. Jänner dies Jahres sollen in dem Herzogthum Schlesien statt der dermahligen Hypotheken u. Vormerkbüchern ordentliche Landtaffeln und Grundbücher nach jenen Grundsätzen, welche das für Breissgau erlassene Landtaffelpatent in der Gesetzsammlung N. 169 an Hand giebt, hergestellt werden. Zu diesem Ende und da unter anderen vermög des gleich bezohenen Landtaffelpatents § 1mo nur jene Landständische unbewegliche Güter in eine Landtafel gehören sollen, welche in dem Landes Catastro als wirkliche Dominicalia inliegen, so hat man auch, wie es die Anlage auf der rechten Spalte darstellt, bereits erhoben, welche in dem Bezirke des Fürstenthums Bielitz befindliche Corpora in den Ständischen Steuer Catastro als wirkliche Dominicalia eingetragen sind. Nachdem es aber bey Herstellung der Schlesischen Landtafeln weiters und vorzüglich darauf ankommt, welche in dem Schlesischen Catastro befindliche Corpora in die dem könig. Landrechte untergeordnete Landtafel und welche dagegen in eine fürstl. Schlesische Landtafel gehören? so hat man zwar auch hierwegen schon die Meinungen des kön. Guberniums sowohl, als des königl. Landrechts eingehollet und dahin erhalten, dass und zwar Meinung des kön. Guberniums die in den Verzeichnisse sub Nro. 1 auf der rechten Spalte angesetzt in dem Bezirk des Fürstenthums Bielitz gelegene Corpora und fürstl. Kammergüter in die dem königl. Landrechte unter geordnete Landtafel gehören sollen“ V listině pro těšínský soud pak dodává se ještě: „Und wiewohlen das k. Landrecht wie es auch dessen in dem Verzeichnisse auf der linken Spalte gemachten Anmerkungen zu ersehen ist, erinnert, dass die ad 1m et 2dum angesetzte herzoglich Teschinsche allodial und Kammergüter, wie auch die neueren Kolonien und Städte in den bei demselben befindlichen schlesischen Vormerk und Hypothekenbücher nicht vorfindig sind und dieses wie sich das k. Landrecht hierher geäußert hat, von dahere rühren mag, weil die alten schlesischen Hypotheken Bücher in den Kriegstroubeln des Jahres 1742 verlohren gegangen wären, und das bei dem k. Landrechte befindliche Hypothekenbuch erst vom 12. Juni 1753 anfanget, so schemet doch, dass dieser Anstand der obenbrüchten Meinung des k. Guberniums nicht entgegenstehe.“ (Obě listiny v zám. arch. Těš.).

deskový pro Čechy a Moravu 22. dubna 1794 čís. 171. J. G. S.¹⁾ o zavedení knihy hlavní. Na Těšínsku se však zavedení desk protáhlo ještě několik roků. Teprve r. 1806 skutečně definitivně reforma ta provedena.

Dosavadní protokolly stávají se reformou tou počínajíc knihami instrumentními, a místo nich zřízena „Landtafel des Herzogthums Teschen anfangend vom Jahre 1806,“²⁾ kde seřaden nemovitý majetek Těšínský, pokud právě byl deskově způsobilý. Majetek svobodníků zapsán do „Grundbuch für Freisassen.“³⁾ Pro Bílsko zřízeny desky zvláštní r. 1807, když vévodský zemský soud bílský byl dočasně zase s Těšínským spojen (D'Elvert, Verf. 186); k nim v samostatném svazku připojeny výpisy ze starších zápisů Bílského soudu „Auszug aus der Landtaffel der Bielitzer fürstlichen Landrechte.“⁴⁾

Celkový vývoj zemských knih Těšínských lze tudíž shrnouti asi v následující: Začátek tvořily poznámky o vydávání listův v kanceláři knížecí, které nabyly tvaru register kancelářských, do nichž později celé listiny jsou přepisovány. V této podobě byly knihy ty soukromou věcí knížete. Čím více však nabýval váhy živel stavovský ve všech směrech státní organisace, jmenovitě v soudnictví, tím více vznikala snaha proměnit knihy knížecí v knihy zemské. Sousední země se zařízením desk zemských byly ve snaze té vzorem. Kdežto však na Opolsku a Ratibořsku hned v XVI. století při organisaci stavovského soudu zemského měrou značnou snahy tyto došly svého splnění, na Těšínsku podařilo se totéž teprve koncem století XVII. a začátkem XVIII. Příčinu tohoto povlnnějšího vývoje třeba hledati v tom, že na Těšínsku byl i na dále v čele země kníže, kdežto Opolsko-Ratibořsko bylo spravováno direktně, a že tudíž stavovství nemohlo se onde tak rozvinouti jako tuto, jak to ukazuje i rozdíl obsahový

¹⁾ Haan, Studien über Landtafelwesen (Wien, 1866), str. 30.

²⁾ V pozdější hlavní knize nazývá se tato starší „červenou“.

³⁾ Tito svobodníci udrželi se na Těšínsku ve značné míře a vydán o nich ještě 26. ún. 1813 nový cirkulář gubernia, kde se mezi jiným jako šestý bod praví: „Da jene landtäfliche Besitzungen, welche in den Fürstenthümern Troppau, Teschen und Neyss sich von jeher in den Händen unadelicher Personen befunden haben, keine selbständige ständische Körper ausmachen, so wollen Se. Majestät diesfalls einer Ausnahme dergestalt statt geben, das zu dem Besitz solcher minder bedeutender Landtafel-Realitäten wie im Teschnischen hinsichtlich der Freysassen, im Troppauischen in Ansehung der kleinen Besitzungen, und im Neusyschen mit den sogenannten rittermässigen freyen Scholtisseyen und kleinen Güttern der Fall ist, noch ferner unadeliche zugelassen, somit dieselben als Freysassen betrachtet und behandelt werden sollen.“ (Tištěný cirkulář v arch. zám. Těš.)

⁴⁾ Všechny tyto knihy jsou u krajského soudu Těšínského.

mezi oběma zřízeními zemskými a soudy zemskými, kde těšínský zůstává i v XVII. století do značné míry soudem knížecím, kdežto opolský jest stavovským. Na Opolsku průběhem XVII. stol. stavové hleděli přeměnití matriky své v desky, přenášejíce se schválením panovníkovým na ně jednotlivé zásady deskové, a také skutečně nebylo začátkem století XVIII. valného rozdílu již mezi matrikami opolskými a deskami, až zabrání pruské a zavedení pruských zřízení vývoji tomu učinila konec. Na Těšínsku snaha podobná objevuje se teprve v století XVIII., nevychází však od stavů, jako spíše od vlády a vede konečně k zavedení desk zemských dle vzoru ostatních zemí českých.¹⁾

¹⁾ Další vývoj jak desk zemských, tak organisace soudní Těšínské, souvisí již úplně s všeobecnými reformami správy v druhé polovici století XIX. Srv. D'Elvert, Verf. 284 ad. a Randa, Eigenthumsrecht (2. vyd. 1893), str. 400.